

SÉNAT DE BELGIQUE

SESSION DE 1998-1999

20 JANVIER 1999

Proposition de loi instaurant la responsabilité pénale des personnes morales

AMENDEMENTS

N° 1 DE M. ERDMAN

Art. 2

À l'article 5 proposé du Code pénal, alinéa 4, insérer, entre les mots «les communes» et les mots «la Commission communautaire française», les mots «les organes territoriaux intracommunaux».

Justification

L'article 41 de la Constitution prévoit la possibilité de créer des organes territoriaux intracommunaux. Puisque le texte exclut les communes et les centres publics d'aide sociale, il faut aussi exclure les organes en question.

N° 2 DE M. BOUTMANS

Art. 2

Au dernier alinéa de l'article 5 proposé du Code pénal, ajouter les mots «visés à l'article 17bis de la loi

Voir:

Document du Sénat:

1-1217 - 1998/1999:

N° 1: Proposition de loi de M. Vandenberghe et consorts.

BELGISCHE SENAAT

ZITTING 1998-1999

20 JANUARI 1999

Wetsvoorstel tot invoering van de strafrechtelijke aansprakelijkheid van rechtspersonen

AMENDEMENTEN

Nr. 1 VAN DE HEER ERDMAN

Art. 2

In het voorgestelde artikel 5 van het Strafwetboek, vierde lid, tussen de woorden «de gemeenten» en de woorden «de Franse Gemeenschapscommissie» de woorden «de binnengemeentelijke territoriale organen» invoegen.

Verantwoording

Artikel 41 van de Grondwet voorziet de mogelijkheid van oprichting van binnengemeentelijke territoriale organen; vermits door de tekst gemeenten en OCMW's uitgesloten worden moeten ook bedoelde organen uitgesloten worden.

Frederik ERDMAN.

Nr. 2 VAN DE HEER BOUTMANS

Art. 2

In het laatste lid van het voorgestelde artikel 5 van het Strafwetboek na de woorden «maatschappelijk

Zie:

Gedr. St. van de Senaat:

1-1217 - 1998/1999:

Nr. 1: Wetsvoorstel van de heer Vandenberghe c.s.

organique du 8 juillet 1976 » après les mots « aide sociale ».

Justification

Il n'est pas nécessaire d'exclure tous les CPAS de la réglementation légale parce que quelques rares communes ont un organe élu directement. L'amendement vise à limiter l'exclusion à ces communes exceptionnelles.

Nº 3 DE M. BOUTMANS

Art. 6

Compléter l'article 36 proposé du Code pénal par une deuxième phrase, rédigée comme suit :

« L'interdiction pourra toujours être prononcée si la personne commet à nouveau un crime après avoir été condamnée antérieurement pour un crime, ou qu'elle commet à nouveau un délit dans les dix années qui suivent une condamnation pour cause de délit, pour autant que le fait nouveau constitue une infraction au même chapitre du livre II du présent code ou à la même loi particulière. »

Justification

La proposition fait référence aux lois particulières, mais pour l'heure, il n'existe évidemment pas encore de lois portant des peines pour les personnes morales.

Il semble opportun de prévoir une possibilité d'exclusion générale en cas de récidive.

Pour les infractions commises par des personnes physiques aussi, le Code pénal lui-même règle de manière générale la récidive.

Nous proposons concrètement de rendre possible (et pas obligatoire, donc) l'interdiction d'exercer une activité déterminée en cas de récidive d'un crime ou d'infractions similaires (par exemple, une infraction ayant trait à la drogue après avoir été condamné précédemment pour recel ou fabrication de stupéfiants, ou une escroquerie après condamnation antérieure pour recel, abus de confiance, etc. (Il s'agit *grosso modo* de la même catégorie d'infractions). L'interdiction est toujours facultative.

Nº 4 DE M. BOUTMANS

Art. 6

Compléter l'article 37 proposé du Code pénal par une deuxième phrase, libellée comme suit :

« La fermeture pourra toujours être prononcée si la personne morale commet à nouveau un crime après avoir été condamnée antérieurement pour un crime ou qu'elle commet à nouveau un délit dans les dix années qui suivent une condamnation pour cause de délit, pour autant que le fait nouveau constitue une infraction au même chapitre du livre II du présent code ou à la même loi particulière. »

welzijn » **de woorden « bedoeld in artikel 17bis van de organieke wet van 8 juli 1976 » toevoegen.**

Verantwoording

Het is niet nodig alle OCMW's buiten de wettelijke regeling te laten vallen, omdat er enkele uitzonderlijke zijn die een rechtstreeks verkozen orgaan hebben. Het amendement strekt er toe de uitsluiting te beperken tot die uitzonderlijke gemeenten.

Nr. 3 VAN DE HEER BOUTMANS

Art. 6

Het voorgestelde artikel 36 van het Strafwetboek aanvullen met een tweede volzin, luidende :

« Het verbod kan steeds worden uitgesproken indien de rechtspersoon opnieuw een misdaad pleegt, nadat hij eerder voor een misdaad is veroordeeld, of indien hij opnieuw een wanbedrijf pleegt, binnen tien jaar nadat hij is veroordeeld voor een wanbedrijf, voor zover het nieuwe feit een inbreuk uitmaakt op hetzelfde hoofdstuk van Boek II van dit Wetboek of op dezelfde bijzondere wet. »

Verantwoording

Het voorstel verwijst naar bijzondere wetten, maar op dit ogenblik zijn er uiteraard nog geen wetten die straffen voor rechtspersonen bepalen.

Het lijkt wenselijk een algemene sluitingsmogelijkheid bij herhaling te bepalen.

Ook voor misdrijven door natuurlijke personen gepleegd, regelt het Strafwetboek zelf de herhaling op een algemene wijze.

Wij stellen concreet voor het verbod om een bepaalde activiteit uit te oefenen mogelijk te maken (dus niet verplicht) in geval van herhaling van een misdaad of van gelijksoortige misdrijven (bijvoorbeeld een drugsmisdrijf na eerdere veroordeling wegens het opslaan of vervaardigen van verdovende middelen; of een oplichting na eerdere veroordeling wegens heling, misbruik van vertrouwen enz. (Het gaat, *grosso modo*, om dezelfde categorie van misdrijven). Het verbod is steeds facultatief.

Nr. 4 VAN DE HEER BOUTMANS

Art. 6

Het voorgestelde artikel 37 van het Strafwetboek aanvullen met een tweede volzin, luidende :

« De sluiting kan steeds worden uitgesproken indien de rechtspersoon opnieuw een misdaad pleegt, nadat hij eerder voor een misdaad is veroordeeld, of indien hij opnieuw een wanbedrijf pleegt, binnen tien jaar nadat hij is veroordeeld voor een wanbedrijf, voor zover het nieuwe feit een inbreuk uitmaakt op hetzelfde hoofdstuk van Boek II van dit Wetboek of op dezelfde bijzondere wet. »

<p>Justification</p> <p>Voir la justification de l'amendement précédent.</p> <p>Nº 5 DE M. BOUTMANS</p> <p style="text-align: center;">Art. 6</p> <p>Remplacer l'article 37bis proposé du Code pénal par la disposition suivante:</p> <p><i>«Art. 37bis. — Le juge pourra toujours, dans la mesure où il s'agit de la personne morale, ordonner la publication de la décision aux frais du condamné, comme peine unique ou comme peine accessoire.</i></p> <p><i>Dans ce cas, le juge déterminera la manière dont cette publication doit être effectuée. »</i></p> <p>Justification</p> <p>Dans bien des cas, la publication de la condamnation sera, pour la personne morale, la peine la plus appropriée, et tout à fait indiquée pour remplacer une peine d'emprisonnement. Nous estimons donc qu'elle doit être possible dans tous les cas, en plus ou en lieu et place d'une autre condamnation.</p> <p>Toutefois, la décision est toujours laissée à l'appréciation du juge.</p> <p>Nº 6 DE M. BOUTMANS</p> <p style="text-align: center;">Art. 6</p> <p>Infine de la sous-section proposée, ajouter un article 37ter, rédigé comme suit:</p> <p><i>«Art. 37ter. — S'il est à craindre que la personne morale condamnée n'exécute pas le jugement ou qu'elle continue à enfreindre les dispositions légales transgessées, le juge peut commettre, aux frais de la personne morale condamnée, un administrateur spécial ayant pour mission de prendre ou de faire prendre, au sein de la personne morale, toutes les mesures voulues en vue de faire respecter la législation transgessée et de faire exécuter les peines infligées. Cette mesure peut être ordonnée dans le jugement de condamnation ou par la suite, à la requête du ministère public ou d'une partie intéressée, s'il apparaît que la personne morale condamnée laisse subsister la situation illégale ou qu'elle n'exécute pas la condamnation.</i></p> <p><i>La commission est donnée pour un terme fixé par le juge, qui ne peut excéder deux ans, ou pour une durée indéterminée. La personne morale condamnée ou l'administrateur peut toutefois demander la levée de la mesure, s'il n'y a plus de raison de la maintenir.</i></p> <p><i>Cette peine ne peut pas être prononcée à l'égard d'une personne morale de droit public. »</i></p>	<p>Verantwoording</p> <p>Zoals bij het vorige amendement.</p> <p>Nr. 5 VAN DE HEER BOUTMANS</p> <p style="text-align: center;">Art. 6</p> <p>Het voorgestelde artikel 37bis van het Strafwet-boek vervangen als volgt:</p> <p><i>«Art. 37bis. — De rechter kan steeds, in zoverre het de rechtspersoon betreft, de openbaarmaking van het vonnis op kosten van de veroordeelde bevelen, als enige of als bijkomende straf.</i></p> <p><i>Hij bepaalt in dat geval de wijze waarop deze openbaarmaking gebeurt. »</i></p> <p>Verantwoording</p> <p>In heel wat gevallen zal publicatie voor de veroordeling voor de rechtspersoon de meest aangewezen straf zijn, die erg geschikt is om de gevangenisstraf te vervangen. Wij vinden dus dat dit in alle gevallen mogelijk moet zijn, naast of in de plaats van een andere veroordeling.</p> <p>Het blijft evenwel steeds ter beoordeling van de rechter.</p> <p>Nr. 6 VAN DE HEER BOUTMANS</p> <p style="text-align: center;">Art. 6</p> <p>In de voorgestelde onderafdeling een artikel 37ter toevoegen, luidende:</p> <p><i>«Art. 37ter. — Indien te vrezen is dat de veroordeelde rechtspersoon het vonnis niet ten uitvoer zal leggen, of de geschonden wetsbepalingen verder zal blijven overtreden, kan de rechter, op kosten van de veroordeelde rechtspersoon, een bijzonder bewindvoerder aanstellen met als opdracht in de rechtspersoon alle nodige maatregelen te nemen of te doen nemen om de geschonden wetgeving te doen naleven en de opgelegde straffen te doen uitvoeren. Deze maatregel kan worden bevolen in het vonnis dat de veroordeling uitspreekt of naderhand, op verzoek van het openbaar ministerie of van een belanghebbende partij, indien gebleken is dat de veroordeelde de onwettige toestand laat voortbestaan of de veroordeling niet ten uitvoer legt.</i></p> <p><i>De aanstelling geschiedt voor de duur die de rechter bepaalt en die twee jaar niet mag overschrijden, of voor onbepaalde tijd. De veroordeelde rechtspersoon of de bewindvoerder kan evenwel om de opheffing verzoeken, zo er geen redenen meer vorhanden zijn om ze te handhaven.</i></p> <p><i>Deze straf kan niet uitgesproken worden ten aanzien van een publiekrechtelijke rechtspersoon. »</i></p>
--	---

Justification

Dans certains cas, il sera nécessaire de forcer l'exécution pratique du jugement au sein de la société; par exemple en fermant un établissement déterminé ou en mettant à l'arrêt une vanne par laquelle s'effectuent des déversements, etc. La mise sous administration est une peine bien connue aux Pays-Bas. Le juge peut lever la mesure, par exemple, si l'entreprise est cédée de bonne foi ou si l'on apporte la preuve que l'on a pris les mesures nécessaires pour éviter une récidive ou pour neutraliser les effets du délit.

Nº 7 DE M. BOUTMANS

Art. 15bis (nouveau)

Insérer un article 15bis (nouveau), rédigé comme suit:

«Art. 15bis. — L'article 180bis du même code est rétabli dans la version suivante :

«Art. 180bis. — La citation et les notifications à une personne morale sont faites dans le respect des articles 34 et 35 du Code judiciaire.»

Justification

Notre Code d'instruction criminelle ne connaît pas de mode de signification à des personnes morales qui sont des prévenus. Un renvoi au droit ordinaire est souhaitable pour exclure toute contestation.

Nº 8 DE M. BOUTMANS

Art. 15ter (nouveau)

Insérer un article 15ter, rédigé comme suit:

«Art. 15ter. — À l'article 185, § 2, du même code sont apportées les modifications suivantes :

1° Les mots «S'il est une personne physique,» sont insérés devant les mots «le prévenu comparaîtra en personne».

2° Il est inséré un troisième alinéa, rédigé comme suit :

«Lorsque le prévenu est une personne morale, il compareît par le ministère d'un avocat. Le juge peut toutefois ordonner la comparution personnelle et il désigne, dans ce cas, la personne ou l'organe qui doit représenter la personne morale.»

Nº 9 DE M. BOUTMANS

Art. 18 (nouveau)

Insérer un article 18 (nouveau), rédigé comme suit :

«Art. 18. — La loi du 29 juin 1964 concernant la suspension, le sursis et la probation n'est pas applica-

Verantwoording

In bepaalde gevallen zal het noodzakelijk zijn de praktische tenuitvoerlegging van het vonnis in de schoot van de vennootschap af te dwingen. Bijvoorbeeld: het sluiten van een bepaalde inrichting, het afsluiten van een bepaalde kraan waarlangs onwettige lozingen worden gedaan enz. De straf van onderbewindstelling is in Nederland bekend. De maatregel kan door de rechter bijvoorbeeld worden opgeheven, indien de onderneming te goeder trouw wordt overgedragen, of als het bewijs wordt geleverd dat de nodige maatregelen zijn genomen om herhaling te voorkomen of de gevolgen van het misdrijf te niet te doen.

Nr. 7 VAN DE HEER BOUTMANS

Art. 15bis (nieuw)

Een artikel 15bis (nieuw) invoegen, luidende :

«Art. 15bis. — Artikel 180bis van hetzelfde wetboek wordt opnieuw opgenomen in de volgende lezing :

«Art. 180bis. — De dagvaarding en de betekening aan een rechtspersoon worden gedaan met inachtneming van de artikelen 34 en 35 van het Gerechtelijk Wetboek.»

Verantwoording

Ons Wetboek van strafvordering kent geen wijze van betrekking aan rechtspersonen die beklaagde zijn. Verwijzing naar het gewone recht is wenselijk om alle betwisting uit te sluiten.

Nr. 8 VAN DE HEER BOUTMANS

Art. 15ter (nieuw)

Een artikel 15ter invoegen, luidende :

«Art. 15ter. — Aan artikel 185, § 2, van hetzelfde Wetboek worden volgende wijzigingen aangebracht :

1° Na de woorden «De beklaagde verschijnt persoonlijk» worden de woorden «indien hij een natuurlijk persoon is» ingevoegd.

2° Een derde lid wordt ingevoegd, luidende :

«Is de beklaagde een rechtspersoon, dan verschijnt hij door een advocaat. De rechter kan evenwel de persoonlijke verschijning bevelen en wijst in dat geval de persoon aan die of het orgaan dat de rechtspersoon moet vertegenwoordigen.»

Nr. 9 VAN DE HEER BOUTMANS

Art. 18 (nieuw)

Een artikel 18 (nieuw) invoegen, luidende :

«Art. 18. — De wet van 29 juni 1964 betreffende de opschorsting, het uitstel en de probatie is niet van toe-

ble aux peines prononcées contre des personnes morales. »

Justification

Si rien n'est prévu, on pourrait, en principe, appliquer la loi en question. Cela signifie qu'une peine peut être prononcée avec sursis ou qu'une suspension peut être accordée — assortie ou non de mesures spéciales de probation. En effet, la loi de 1964 n'exclut pas l'application à des personnes morales.

Cette option ne serait pas indéfendable, mais le texte actuel de la loi sur la probation est impropre à une série d'égards, à l'application à des personnes morales (par exemple référence à une peine de prison dans les conditions d'application ou pour ce qui est de la révocation du sursis ou de la suspension; la réglementation en matière de probation et de prestations de services ...).

Il y a donc deux possibilités: ou bien l'on met en place un système propre, ou bien l'on renonce à l'applicabilité. Mais il y a lieu de préciser explicitement le choix opéré. Tel est l'objet de notre proposition.

Nº 10 DE M. BOUTMANS

Art. 6

Compléter l'article 36 proposé du Code pénal par un deuxième alinéa, rédigé comme suit :

« Les infractions à cette interdiction seront punies d'un emprisonnement de 3 mois à 2 ans et d'une amende de 1 000 à 100 000 francs ou d'une de ces peines seulement. »

Justification

Si l'interdiction d'exercer une activité déterminée n'est assortie d'aucune sanction, elle sera inopérante. Nous proposons dès lors d'insérer un article 37ter (administrateur), mais aussi l'amendement ci-dessus, qui s'inscrit davantage dans la ligne du droit pénal classique. Il va de soi que pour les personnes morales, la peine de prison que nous instituons ici est remplacée par l'amende prévue à l'article 41bis.

Nº 11 DE M. BOUTMANS

Art. 2

Remplacer le deuxième alinéa de l'article 5 proposé du Code pénal par la disposition suivante :

« La responsabilité pénale de la personne morale est applicable sans préjudice de la responsabilité pénale de personnes physiques. »

Justification

La proposition semble aller dangereusement dans le sens d'une levée de la responsabilité des personnes physiques ou semble à tout le moins équivoque (surtout pour ce qui est des développements). L'amendement permet d'appliquer normalement le droit pénal aux personnes physiques. On répond ainsi par la même

passing op straffen die ten aanzien van rechtspersonen worden uitgesproken. »

Verantwoording

Indien niets wordt bepaald, zou in principe toepassing kunnen worden gemaakt van de bedoelde wet. Dat wil zeggen dat een straf met uitstel kan worden uitgesproken, of een opschoring verleend — al of niet met bijzondere probatiemaatregelen. De wet van 1964 sluit de toepassing op rechtspersonen immers niet uit.

Dat zou niet onverdedigbaar zijn, maar de huidige tekst van de probatielaw is in een aantal opzichten ongeschikt om op rechtspersonen te worden toegepast (bijvoorbeeld de verwijzing naar gevangenisstraf in de toepassingsvooraarden, of voor de herroeping van het uitstel of de opschoring; de regeling inzake probatie en dienstverlening...).

Er zijn dus twee mogelijkheden: ofwel een eigen stelsel uitwerken, ofwel afzien van de toepasselijkheid. Maar dit moet dan uitdrukkelijk worden bepaald. Daar strekt het voorstel dan ook toe.

Nr. 10 VAN DE HEER BOUTMANS

Art. 6

Het voorgestelde artikel 36 van het Strafwetboek aanvullen met een tweede lid, luidende :

« Overtreding van dit verbod wordt gestraft met een gevangenisstraf van drie maanden tot twee jaar en een geldboete van 1 000 tot 100 000 frank of een van deze straffen alleen. »

Verantwoording

Als er geen sanctie staat op het verbod een bepaalde activiteit uit te oefenen, is het krachteloos. Vandaar ons voorstel tot invoering van een artikel 37ter (bewindvoerder) maar ook het bovenstaande amendement dat meer in de lijn van het klassieke strafrecht ligt. De hier ingestelde gevangenisstraf wordt voor rechtspersonen uiteraard vervangen door de boete bedoeld in artikel 41bis.

Nr. 11 VAN DE HEER BOUTMANS

Art. 2

Het tweede lid van het voorgestelde artikel 5 van het Strafwetboek vervangen als volgt :

« De strafrechtelijke aansprakelijkheid van de rechtspersoon geldt onverminderd de strafrechtelijke aansprakelijkheid van natuurlijke personen. »

Verantwoording

Het voorstel lijkt ons de gevaarlijke weg op te gaan van de ontlasting van verantwoordelijkheid van natuurlijke personen of alleszins dubbelzinnig te zijn (zeker de toelichting). Het amendement laat het strafrecht zijn gewone rol spelen ten aanzien van natuurlijke personen. Het is ook een tegemoetkoming aan de kri-

occasion à la critique formulée par le Conseil d'État. La modération résulte à notre avis des éléments suivants:

1° Comme la personne morale est elle-même tenue pour responsable, la tendance à accroître excessivement la responsabilité fonctionnelle disparaîtra.

2° Le principe d'opportunité permet toujours de poursuivre une ou plusieurs personnes et de ne pas en poursuivre d'autres.

Par ailleurs, il semble pour le moins difficile de mettre le texte de l'article 5, tel qu'il figure dans la proposition de loi, en conformité avec les règles générales en matière de participation et de complicité. De plus, le ministère public et/ou la partie civile n'auront pas toujours la certitude que le tribunal reconnaîtra la culpabilité de la personne morale.

tiek van de Raad van State. De tempering volgt o.i. uit de volgende gegevens:

1° Aangezien de rechtspersoon zelf verantwoordelijk wordt gesteld, zal de neiging wegvalen om de functionele aansprakelijkheid te zeer op te trekken.

2° Het opportunitéitsbeginsel staat altijd toe een of meer personen te vervolgen, en anderen niet.

Verder lijkt de tekst van artikel 5 in het wetsvoorstel alleszins moeilijk in overeenstemming te brengen met de algemene regels van mededaderschap en medeplichtigheid. Ook zal het voor het openbaar ministerie en/of de burgerlijke partij niet altijd zeker zijn of de rechtsbank de rechtspersoon schuldig zal bevinden.

Eddy BOUTMANS.

Nº 12 DE MM. VANDENBERGHE ET BOURGEOIS

Art. 2

Remplacer l'alinéa 1er de l'article 5 proposé par la disposition suivante:

«Art. 5. — Toute personne morale est pénalement responsable de toutes les infractions qui sont intrinsèquement liées à la réalisation de son objet ou à la défense de ses intérêts, ou dont des faits concrets démontrent qu'elles ont été commises pour son compte.»

Justification

Cette nouvelle proposition de texte traduit mieux encore la philosophie de base de la proposition telle qu'elle est exposée dans les développements et répond aussi de manière plus précise encore aux observations du Conseil d'État.

Le champ d'application de la loi est ainsi délimité avec précision.

Art. 2

Heteerstelid van het voorgestelde artikel 5 vervangen als volgt:

«Art. 5. — Iedere rechtspersoon is strafrechtelijk aansprakelijk voor alle misdrijven die hetzij een intrinsiek verband hebben met de verwetenlijking van zijn doel of met de waarneming van zijn belang hetzij de concrete omstandigheden aantonen dat zij voor zijn rekening werden gepleegd.»

Verantwoording

Deze nieuw voorgestelde tekst verwoordt nog beter de basisfilosofie van het voorstel zoals uitgedrukt in de memorie van toelichting en beantwoordt ook nog meer precies de opmerkingen van de Raad van State.

Aldus wordt het toepassingsgebied van de wet precies afgelijnd.

Hugo VANDENBERGHE.
André BOURGEOIS.